

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

**Comparació del tractament de la diversitat cultural
entre Espanya i Canadà**

Nom de l'alumne: Laura Llorens Sifre

Nom del tutor/a del TFG: Auxiliadora Sales

Àrea de Coneixement: DOE

Curs acadèmic: 4t

ÍNDEX

1.	RESUM.....	3
2.	JUSTIFICACIÓ	4
3.	MARC TEÒRIC.....	5
4.	ESTUDI COMPARATIU.....	7
	4.1 Context social	8
	4.2 Centres educatius	10
	4.2.1 Programes educatius	11
	4.3 Paper del docent.....	16
	4.4 Família-escola.....	18
5.	CONCLUSIONS	19
6.	REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	22

1. RESUM

Vivim en un món cada cop més divers on la multiculturalitat és un fet real que compon tota societat. Per a donar resposta a aquest context social tot país democràtic deu incloure dintre de les seues lleis fonamentals, el respecte i l'atenció cap a aquest amb la finalitat de que tothom es senti inclòs en tota societat.

Paper fonamental per a que aquest fet es porti a terme el té el sistema educatiu de cada país, així és en els centres escolars on es deu lluitar per fer un bon tractament d'aquesta diversitat mitjançant una educació que aposti per la inclusió de tota la seua comunitat educativa, utilitzant aquesta com a principi enriquidor i serà, doncs, responsabilitat de tota comunitat educativa que s'aconsegueixi amb èxit mitjançant l'aplicació d'unes lleis i uns programes que tindran establerts aquells objectius i actuacions que cal seguir.

El present treball té la finalitat de comparar el tractament de la diversitat cultural en el sistema educatiu espanyol amb el de Canadà, per ser aquest país un dels referents mundials per els seus resultats d'èxit quant a la inclusió del seu alumnat en els centres educatius. Els punts que he analitzat són: la normativa vigent, el paper del centre educatiu, la comunitat educativa, el professorat, els programes educatius i la relació existent entre la família i escola d'aquests països.

Paraules clau: diversitat cultural, multiculturalitat, interculturalitat, educació intercultural, sistema educatiu, Espanya, Canadà.

2. JUSTIFICACIÓ

Aquest Treball de Fi de Grau tracta sobre l'enfocament des del punt de vista educatiu que es dona a la diversitat cultural en l'etapa escolar de Primària en dos països tant diferents com són Espanya i Canadà per donar resposta a la interacció entre les diferents cultures que formen part d'ells.

La raó per la qual he escollit aquest tema és per l'interès de generar una consciència més àmplia sobre els diferents mètodes i visions que es tenen sobre la diversitat cultural en les aules de primària d'un altre país, amb bons resultats inclusivament, i la manera en la que actua front aquest fenomen i poder comparar-ho, així, amb el d'Espanya. A més d' aconseguir aprofundir en un tema de gran interès com és la interculturalitat a l'escola i dotar al docent de competències i habilitats que ens ajuden en la nostra labor en el sistema educatiu, social i cultural. Els docents han de ser sensibles a les diferències culturals, aprenent a reconèixer la diversitat i dissenyant estratègies d'aprenentatge que responguin a les necessitats dels tot l'alumnat.

Espanya des de les últimes dècades ha estat experimentant una profunda transformació per l'augment de la presència d'alumnes d'altres cultures i procedències. En el cas del moviment migratori, a causa de la crisi econòmica financera de 2008 fins l'actualitat ha canviat produint que aquest fenomen s'haja invertit fent que cada volta siguin més estrangers els que no seleccionen Espanya com a país de residència i són molts, tant nadius com gent d'altres països que porta vivint en Espanya molts anys, els que han decidit emigrar cap a un altre país amb més oportunitats laborals i millors condicions de vida.

Tot i que la situació actual que estem vivint avui en dia no afavorís, no hem d'oblidar que Espanya ha sigut un país receptor de molts immigrants i, dintre d'aquest, comptem amb la presència d'una gran diversitat interna constituïda per les minories ètniques, a més de les diferents llengües i tradicions. Per poder atendre a les necessitats de cadascun dels membres que integra el nostre sistema educatiu aquest contempla objectius curriculars enfocats a la integració plena del seu alumnat. Per a que aquest fet es porti a terme de manera satisfactòria i es puguin apreciar resultats d'èxit cal començar per analitzar i avaluar el nostre sistema educatiu, amb la finalitat de comprovar si en efecte l'educació que obtenim en aquest aspecte està orientada certament cap a una educació de qualitat en la que totes les cultures es veuen reflectides i tractades de forma igualitària reforçant la tolerància, el reconeixement de la diversitat i la participació activa i crítica en una societat democràtica.

Partint del meu raonament anterior veig oportú aprofundir en l'anàlisi del paper que exerceix el docent, la comunitat educativa i els programes didàctics que s'han portat a terme per atendre la diversitat cultural en dos països com són Espanya i Canadà, país referent mundial per els seus resultats d'èxit quant a educació intercultural i de qualitat en els resultats de l'estudi PISA quedant dels quatre primers.

3. MARC TEÒRIC

Per tal de començar aquest treball és necessari saber què entenem per **cultura**. La paraula cultura té multitud de significats. Durant el pas dels anys ha anat canviant el seu sentit fins l'actualitat. El seu origen llatí feia referència al "cultiu" de la terra i fou l'any XVIII quan els alemanys van utilitzar aquest concepte per expressar l'esforç humà per conrear-se, per progressar cap als valors d'una cultura per excel·lència (Gómez, 2007).

S'entén com a cultura:

"el sistema conceptual i de valors que inclou les creences i expectatives, els patrons, rutines, conductes i costums creades i mantingudes per un grup i que són utilitzades i modificades per aquest; és el coneixement implícit i explícit compartit necessari per sobreviure com a grup i facilitar la comunicació entre els seus membres, que inclou [...] dimensions subjectives (creences, actituds, valors, llenguatge verbal i no verbal); i dimensions materials" (Moreno, 2010, p.117).

Com es pot observar, la cultura no és alguna cosa estàtica, sinó que està en constant canvi i evolució degut a la transformació social produïda pel pas del temps i de l'espai. Aquest fet ha provocat que la cultura haja adoptat formes diverses encarnades en la pluralitat o multiculturalitat de les identitats que caracteritzen els grups i les societats que componen la humanitat. Multiculturalitat entesa com a coexistència de diferents cultures que comparteixen el mateix espai i temps però sense observar cap tipus de relació entre cadascuna d'elles donant a entendre que estan incomunicades.

La coexistència entre varies cultures en un mateix espai és un fet real que tothom vivim dia a dia en les nostres vides. Aquesta **diversitat cultural** propicia a conviure dintre d'un plànol que permet que tots els membres que integren les diferents cultures siguin enriquits per les tradicions, costums i llengua de la resta mitjançant l'intercanvi d'experiències i el contacte mutu entre aquestes. A més, "és un dels motors del desenvolupament, entès no solament com a factor de creixement econòmic sinó també com a mitjà perquè els individus i els grups accedeixin a una existència intel·lectual, afectiva, moral i espiritual més satisfactòria" (UNESCO, 2001).

Per tal de tractar aquesta diversitat han sorgit de forma evolutiva durant el pas dels anys quatre models: assimilacionista, integracionista, pluralista i intercultural. El model assimilacionista es caracteritza per voler mantenir l'estructura monocultural sense admetre la diversitat que hi ha entre l'alumnat fins al punt de voler reduir-la a la cultura dominant. Les seues actuacions seran, doncs, donar els recursos necessaris per a que aquesta minoria es pugui adaptar i integrar a la cultura dominant. El model integracionista pretén promoure sentiments de tolerància i respecte cap a les diferències socials i ètniques per incidir en la millora de comunicació entre les diferents cultures. Seguidament, el model pluralista treballa per a perseguir la defensa de totes les cultures i el seu desenvolupament incorporant en les escoles el seu coneixement i valors per a que sigui

l'educació el mitjà per poder canviar la societat ressaltant les diferències entre elles, provocant d'aquesta manera la desigualtat i l'homogeneïtat. Per últim apareix el model intercultural, caracteritzat per fomentar la relació dinàmica entre cultures (Sales i García, 1997).

Aquesta relació entre les diferents cultures que comparteixen un espai dóna lloc al terme d'**Interculturalitat**. La interculturalitat, per definició és el contacte entre les diverses cultures i entitats, on persones i grups amb hàbits culturals diferents interaccionen en igualtat de condicions i en un mateix entorn físic. Aquest fet possibilita generar expressions culturals compartides, adquirides per mitjà del diàleg i d'una actitud de respecte mutu (UNESCO, 2005).

Per lo tant, totes las cultures són igual d'importantes i fonamentals per lo que hi ha que tenir un respecte fomentant una actitud de tolerància cap a elles. Ens basem, doncs, en el principi d'equitat, on un grup cultural es beneficia d'un altre i viceversa sense que hi hagen grups superiors a altres dintre d'un mateix plànol democràtic.

Aquest nou model de pluralitat cultural tracta de vèncer les limitacions de la multiculturalitat nombrades anteriorment. Com a membres d'una societat democràtica, les nostres institucions contempen dins de la seua legislació vigent treballar per a que els valors que defineixen la interculturalitat es duguin a terme. És en els centres educatius ,un dels llocs, on se comença a treballar aquest principi a causa de la presència de la gran diversitat cultural que forma la comunitat educativa.

Les modificacions en l'estructura escolar, en els continguts curriculars, en els mètodes d'ensenyament-aprenentatge i en els propis docents, amb una formació inicial i permanent que vagi paral·lela a la societat del moment són els aspectes claus en els quals es recolza el que entenem per educació intercultural(Sarto i Venegas, 2009).

Amb aquests principis es podrà promulgar una educació que “s'adapti a la diversitat dels alumnes(...); que respecte el dret a la pròpia identitat (...) i avanci en el respecte als drets humans (...)” (Diaz Aguado, citat en Mijares,2009, p.17).

L'educació intercultural pretén:

“aconseguir en tots els alumnes de tots els centres, per mitjà de qualsevol àrea i àmbit curricular, una sòlida competència cultural, o lo que és el mateix, tota una sèrie d'actituds i habilitats que les capaciten per saber estar, conviure i respondre adequadament en una societat diversa, plural, democràtica i multilingüe” (Arnáiz y Martínez . 2000, p. 5).

Aquests principis educatius són valuosos per a equipar a tots els nens i nenes a participar en una societat cada cop més diversa. “Partint del reconeixement i respecte a la diversitat cultural, per mitjà de l'intercanvi i el diàleg, en la participació activa i crítica per al desenvolupament d'una societat democràtica basada en la igualtat, la tolerància i la solidaritat” (Sales i García. 1997, p.46).

És necessari que tot centre, ja sigui rural o urbà, públic o privat-concertat la treballi, tingui o no, entre el seu alumnat, immigrants estrangers o alumnes de grups ètnics minoritaris perquè un dels objectius principals de la nostra educació és arribar a formar ciutadans que tinguin sempre presents els valors cívics de tota societat multicultural.

Quant als principis organitzatius que seran el pilar per començar a treballar fins a aquests objectius, com afirmen Arnáiz i Martínez (2000) el més important seran les relacions amb les famílies i la seva participació en el procés educatiu, promovent activitats conjuntes entre les diferents famílies i alumnes que fomentin el diàleg i la interculturalitat.

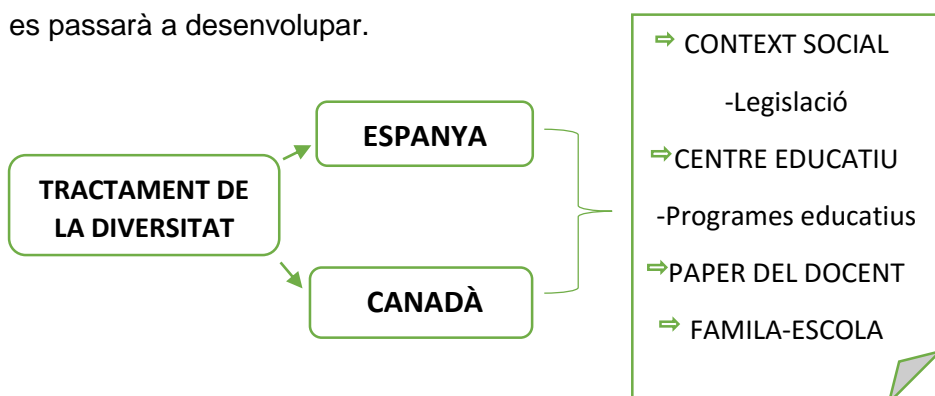
Tots aquests criteris deuen d'estar reflectits, especificats i programats dintre d'un projecte vigent i prescriptiu anomenat "Programa Educatiu", el qual recull els objectius, continguts i actuacions per al desenvolupament de continguts específics que marca el currículum dins de la seua llei general d'educació. Aquesta eina de suport serveix com a recurs per a la formació del docent, ja que inclou els continguts temàtics que ha d'impartir, la forma en què ha de desenvolupar la seva activitat d'ensenyament i els objectius a obtenir. En aquest cas concret es fa referència als programes que tenen com objectiu el tractament de la diversitat cultural en el camp de l'educació.

4. ESTUDI COMPARATIU

S'entén per estudi comparatiu com a la realització d'una comparació entre dos o més conceptes de qualsevol categoria. En el aspecte concret d'aquest treball la comparació es centra en com dos països tracten la diversitat cultural des del punt de vista educatiu per tal de donar a conèixer de forma paral·lela, mitjançant un seguit d'aspectes, els principis que els relacionen o els diferencien.

El procés que s'ha seguit per a donar cos al treball a sigut buscar informació des d'un plànol general, com son les lleis educatives que regulen cada país, fins a un plànol més concret com és el centre educatiu intercalant aquells elements que directament estan lligats al tractament de la diversitat i a la seua posada en pràctica.

Mitjançant la recerca d'informació en referències bibliogràfiques, revistes digitals, articles d'opinió, estudis i investigacions i documents oficials referents al marc educatiu s'han anat extraient, seleccionant i confeccionant els paral·lelismes adients de cadascun dels punts que a continuació es passarà a desenvolupar.

A continuació es passarà a anomenar la situació contextual que caracteritza a Espanya i Canadà per a, seguidament, realitzar una comparació centrada en el mode en que és contemplada i tractada la diversitat cultural en l'àmbit educatiu en cada país aprofundint en els elements que el componen.

4.1 Context social

El context en el que s'encontra **Espanya** avui en dia ha canviat notablement a comparació dels darrers anys. Malgrat que actualment les xifres del nombre de població immigrant s'ha vist reduïda a causa de la crisi econòmica iniciada en 2008, Espanya segueix sent un país d'accés obert on la seua població presenta una notable diversitat cultural. Aquesta diversitat a la que pertanyen tant americans, europeus, africans i d'altres ètnies és tinguda en compte a l'hora de planificar totes les lleis d'educació que hem anat tenint al llarg dels anys.

Per altra banda **Canadà**, és un país amb una gran diversitat dintre seu, caracteritzat per ser un país d'acollida que fa us d'aquesta per al seu desenvolupament intern. A diferència de l'estat espanyol, aquest país practica una política de selecció d'entrada que s'aplica al menys als immigrants que no tenen família i que no demanen estatus de refugiat. Aquest tipus de política genera una immigració que es dispersa entre les diverses classes socials d'una manera similar a la de la població nativa. En el món escolar significa que aquest tipus de població es distribueix en tot tipus d'escoles i per lo general no presenta un fracàs escolar superior al de la població nativa (Council of Ministers of Education, 2004).

Compta amb una població plurilingüe, per una banda estan els anglòfons, els quals tenen l'anglès com a llengua oficial, i per l'altra els francòfons, tenint com a primera llengua el francès. La població francòfona es concentra en Quebec, mentre que la resta de províncies i territoris predominen els anglòfons. Tot i així cada província i territori canadenc compta amb la llengua minoritària dintre de les seues escoles. Aquest aspecte també ens l'encontrem en Espanya, ja que aquest també es tracta d'un país multilingüe a causa de les diverses llengües cooficials que existeixen en cada comunitat autònoma.

Respecte a la legislació educativa que normativitza el **context espanyol** és feina del Ministre d'Educació proposar les lleis referents a aquest camp al govern vigent i que aquestes siguin aprovades. Una vegada s'aproven la llei en qüestió i els articles que la componen és prescriptiu per a totes les comunitats autònomes que formen l'estat espanyol. Aspecte clau que ens diferencia de **Canadà**, ja que encara que tinguin la llei fonamental del país: La Constitució canadenc, el sistema educatiu en aquest país és descentralitzat, no existeix com a tal una llei general d'educació sinó que cada província i territori governa el seu propi sistema educatiu i estableix els requisits i processos d'admissió. L'ensenyança es defineix jurisdiccionalment i no a nivell nacional. En les 13 jurisdiccions els departaments o ministeris d'educació es responsabilitzen per l'organització, la disponibilitat i l'avaluació de l'educació primària dintre de les

seues fronteres. A més no compta amb un Ministre d'Educació central sinó que per tractar de manera conjunta assumptes d'interès mutu i representar els interessos de cadascun amb la finalitat d'aconseguir objectius comuns aquest país compta amb el CMEC (Consell de Ministres d'Educació de Canadà) creat pels ministres d'educació de cada província i territori. Es pot dir que es tracta de la representació nacional educativa del país com per a nosaltres el Ministre d'Educació.

Al llarg de la història les lleis espanyoles han anat sofrint grans avanços quant al reconeixement de la creixent diversitat en l'escola i la intenció d'implantar diferents mesures basades en l'atenció d'aquesta. Actualment la Llei vigent que regula el nostre sistema educatiu és la LOMQE (2013), de 9 de desembre del 2013. Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa, que contempla en el seu primer capítol el tractament a la diversitat sota el principi d'equitat, garantint la igualtat d'oportunitats, la inclusió educativa, la no discriminació i l'accessibilitat universal, actuant com a element compensador de les desigualtats personals, culturals, econòmiques i socials. Un altre aspecte que introdueix aquesta llei en els articles 102 i 103 és la modernització de la formació permanent dels docents.

En els articles 78 i 79 es fa referència a les directrius generals sobre l'escolarització i als programes específics que es poden portar a terme amb l'alumnat d'incorporació tardana al nostre sistema educatiu. També en els articles 80 i 81 es tracta de la compensació en les desigualtats en educació.

Tot aquest contingut prescriptiu que marca la llei serveix com a referència per a que cada una de les comunitats autònomes que conformen l'estat espanyol, i tenen competència en matèria educativa, adapten diferents programes educatius a la seua realitat social. I és paper del govern de cada comunitat vetllar perquè tots els centres de cada comunitat compleixin els decrets marcats per la llei general.

Com s'assenyala en l'informe de Holz y Cifuentes (2016) , en Canadà també compten, a nivell local, amb les Juntes Escolars de Districte anomenades School Board, Schools Districts, School Divisions o District Education Councils. Les seues tasques consisteixen en desenvolupar polítiques educatives de gestió i administració per als establiments escolars, organitzar i assegurar l'oferta educativa, a més d'organitzar els recursos i planificar les modalitats d'atenció educativa. Exerceixen la seva jurisdicció sobre els establiments escolars d'un territori, anomenat districte escolar, que es defineix pel tipus d'establiment que agrupa.

Han d'adequar-se a les polítiques del Ministeri d'Educació que les regulen, però no depenen administrativament d'aquest. Un escaló per d'avall s'entren els Consells d'Educació, encarregats d'establir el currículum, el reglament intern i la programació per a cada etapa.

Quant als debats entorn a les pràctiques innovadores que promouen la integració i l'educació intercultural, en els estudis i investigacions de MC Andrew i Rossell (2000) es destaca per

excel·lència la ciutat de Quebec, posicionant-se com a una de les ciutats més interculturals del món. “S’ha transformat des d’unes bases prototípicament segregadores de la diferència cultural, passant pel muticulturalisme, fins a situar-se actualment a favor d’un discurs “inter-cultural-ciudadà”” (Alegri i Subirats citat en Vargas, 2008, p.96).

4.2 Centres educatius

Com s’ha dit anteriorment és en els centres educatius un dels llocs principals on es reflexa l’àmplia diversitat cultural que defineix cada país, i per tant:

“és en l’escola , el lloc on deuen canviar-se estes actituds, on sorgeix la necessitat ètica i democràtica d’educar als ciutadans per a un món plural i divers, des de la convivència tolerant, la formació del professorat i la reforma dels continguts curriculars”(Sales i García 1997,p. 44).

En **Espanya**, cada centre educatiu està definit pel seu Projecte Educatiu de Centre, elaborat segons el context que l’envolta. En aquest es contempla l’anàlisi del context en el que s’encontra el centre quant a la diversitat que el defineix , les decisions de caràcter curricular i organitzatiu per les que es regiran els membres de la comunitat educativa, els objectius que es marquen en el centre i com està organitzat aquest.

Cada centre també compta amb el Projecte Curricular del Centre el qual representa un element de treball col·lectiu on s’especifiquen els seus principis pedagògics i metodològics. Aquest està vinculat directament a les competències educatives que té cada comunitat autònoma del nostre país.

L’actual Llei d’educació estableix que cada administració educativa esta dotada de programes específics per a atendre a aquell alumnat nouvingut que presenten carències de llenguatge o de competències o coneixements bàsics. Així és cada centre en el seu PEC on registrarà els programes per a atendre’ls.

D’igual forma, per a l’**estat canadenc** és en l’escola l’espai on es promou aquest principi d’equitat. És missió dels centres escolars atribuir el reconeixement de la diversitat capacitant al seu alumnat per viure en una societat plural i per apreciar la riquesa que aquesta aporta. “Amb les habilitats oportunes, els estudiants seran capaços d’entendre la relació entre diversitat i unitat, el particular i l’universal, la identitat i la diferència, i d’entendre les fronteres entre el familiar i l’obertura al món” (Politique d’Intégration Scolaire et d’Éducation Interculturelle, 1998, p.7). Cada escola té el seu propi currículum, la seva programació per a cada grau i el seu reglament de règim intern, elaborats tots ells segons les directrius del districte escolar i del Departament d’Educació de la província.

El tema d’escola i educació, com en la majoria de les societats culturalment diverses es converteixen en una institució clau en la reproducció o modificació de les fronteres ètniques; i és el mecanisme en el qual es recolza aquest país, dissenyant una política d’integració escolar i

educació intercultural que s'aplica en totes les escoles i no solament en aquelles on existeix un elevat nombre d'immigrants.

Al tractar-se d'un país molt extens, a pesar de les moltes similituds entre els sistemes educatius provincials i dels territoris, aquests presenten diferències importants caracteritzades per la història, la cultura i les necessitats especials corresponents de les respectives poblacions.

Els plans estableixen l'ensenyança obligatòria de les llengües oficials: francès en l'àrea anglòfona i l'anglès en la francòfona. Junt a elles, també apareixen altres llengües estrangeres. Aquestes últimes són un aspecte molt rellevant en l'ensenyança escolar. De fet, una de les peculiaritats a destacar que fa diferent el sistema educatiu canadenc de la resta del món és el fet que sempre que hi haja un grup d'almenys 25 progenitors que sol·liciten que les classes siguin impartides per una llengua determinada, diferent a les dos oficials, l'autoritat educativa corresponent deu intentar que aquesta petició es porti a terme (Lasagabaster, 2006).

Un gran suport del qual fan us per poder transmetre les diferents cultures és per mitjà dels materials didàctics. Han promogut la inclusió de textos de lectura en les diferents llengües minoritàries provocant un positiu canvi actitudinal tant per part dels parlant d'aquelles llengües com per a l'alumnat de la parla anglesa.

També es conta amb una extensa varietat bibliogràfica per a la incorporació d'immigrants, amb referències específiques a la societat canadenca per a facilitar la seua inserció i amb un coordinador el qual els atén a temps complet i que és sabedor tant dels seus progressos educatius com de la seua adaptació cultural o social.

Aquest país també compta amb les denomines aules d'acollida (*reception classes*) en les grans ciutats on l'alumnat és incorporat a classes corresponents a la seua edat i, o bé entra un especialista en la mateixa classe per a impartir les classes en anglès com a segona llengua o ixen d'aquestes amb el mateix objectiu. Aquesta situació es porta a terme en les assignatures que requereixen un alt nivell lingüístic per a la seua comprensió. Aquest professional treballa en contacte amb el tutor classe i és el responsable de detectar les necessitats i debilitats lingüístiques de cada alumne.

4.2.1 Programes educatius

A continuació, i com exemple de programa educatiu on es contempla la diversitat de tot l'alumnat en Espanya implantat per un govern autònom fem referència, entre altres, als **Contractes Programa**. Tenen com a finalitat l'èxit escolar tant acadèmic com personal, de manera que tot l'alumnat pugui desenvolupar les seues capacitats potencials i es trobi amb la suficient preparació per a abordar estudis posteriors. Es planteja com una proposta flexible, apta per a ajustar-se a les necessitats de cada centre i a les específiques de l'alumnat escolaritzat. En la mesura que cada centre té unes peculiaritats distintes i els professionals que hi treballen són els que millor coneixen

la seua realitat educativa, s'ha d'afavorir la definició d'objectius específics i l'adopció de mesures singulars en cada un d'ells.

L'objecte d'esta convocatòria és la subscripció de contractes programa entre els centres sostinguts amb fons públics i l'Administració educativa, amb les finalitats d'incrementar l'èxit escolar de l'alumnat des d'una perspectiva inclusiva, millorar les habilitats socials de l'alumnat amb la finalitat d'aconseguir una major integració socioeducativa, reduir l'abandonament escolar prematur i incrementar les taxes d'escolarització en l'educació postobligatòria.

Un dels programes que més es porta a terme dintre d'aquest programa general i que du vigent des de l'any 2001 és el:

- ***Programa de Compensació Educativa***

Aquests programa es caracteritza per proporcionar recursos personals i materials, d'acord amb el pla específic de cada centre, i desenvolupar tasques relacionades amb certes matèries instrumentals, com l'aprenentatge de les llengües pel que fa a la l'alumnat immigrant, i proporcionant-los les habilitats socials elementals per a la consecució d'una major autonomia i d'una integració real en el grup.

Estes necessitats de compensació educativa poden ser degudes a incorporació tardana al sistema educatiu, retard en l'escolarització o desconeixement dels idiomes oficials de la Comunitat Valenciana per ser immigrant o refugiat, pertinença a minories ètniques o culturals en situació de desavantatge social, escolarització irregular, per itinerància familiar o per abandons educatius reiterats o periòdics, residència en zones socialment, culturalment o econòmicament desfavorides, dependència d'institucions de protecció social del menor, inadaptacions al medi escolar i a l'entorn educatiu, entre altres.

S'ofereix la possibilitat de triar entre el desenvolupament d'un programa o mesures de compensació educativa, en funció de si el nombre d'alumnat amb necessitats de compensació educativa arriba al 20 per cent del total d'alumnat del centre. En tot cas, es descriuran les actuacions i s'indicarà si s'adrecen a les famílies, a l'entorn, al professorat o a l'alumnat, i, en este últim cas, els nivells, àrees o matèries en què s'intervindrà i la temporització.

L'especialista col·labora amb els tutors en la prevenció, detecció i valoració dels problemes d'aprenentatge i l'actuació més adient, mitjançant reunions programades prèviament. Les famílies estan implicades en aspectes fonamentals dintre del procés d'ensenyament-aprenentatge del seu/a fill/a establint canals de comunicació per a informar periòdicament de les diverses tasques realitzades i dels resultats obtinguts.

Quant a les estratègies metodològiques es fa us de materials atractius (programes informàtics, llibres de lectura, suport visual, material en pissarra digital,...) i es posen en pràctica activitats que faciliten la participació i l'intercanvi cultural amb l'alumnat (estranger) que ha arribat al centre.

Degut als diferents nivells de competència curricular dels alumnes que reben aquest recolzament hi ha l'individual, aplicat generalment en les primeres sessions per tal de realitzar una avaluació inicial, i el recolzament en xicotet grup, on aquest suport es realitza fora de l'aula.

- **PASE (Programa d'Acollida al Sistema Educatiu)**

El programa PASE és una mesura de suport temporal que es desenvolupa en el centre per a l'acollida i integració de l'alumnat estranger de nova incorporació al sistema educatiu a la Comunitat Valenciana, amb la finalitat de facilitar-li la superació dels problemes inicials, tant les carències lingüístiques com les curriculars, que dificulten la seua ràpida integració escolar.

Aquest programa s'aplica quan este alumnat no troba resposta en les altres mesures d'atenció a la diversitat o de compensació educativa que realitza el centre. Implica una metodologia que integra els aprenentatges lingüístics amb els continguts de les àrees i matèries del currículum, com a mitjà eficaç d'aprendre llengua, desenvolupar el pensament i adquirir coneixements.

Té una duració per a l'alumne o alumna que no excedís d'un curs escolar. L'alumnat que participa en el programa esta adscrit al grup de referència que li correspon. Cursa els àmbits o àrees específics del programa i completa el seu horari en el grup de referència. Cal destacar que aquest alumnat s'incorpora a la resta d'àrees o matèries de forma progressiva, a mesura que vaja adquirint les competències corresponents a juí del professorat del programa.

El professorat que impartís el programa actua de manera coordinada amb el professorat dels grups de referència del seu alumnat.

Podran sol·licitar la inclusió d'un programa d'Acollida al Sistema Educatiu els centres públics o privats concertats que hagen incorporat alumnat immigrant després de l'1 de setembre de 2015, en 5é i 6é d'Educació Primària, que desconegui els idiomes oficials de la Comunitat Valenciana o que presenti greus desfasaments curriculars.

Algunes Comunitats han establert un *Pla Autonòmic d'Atenció Lingüística i Cultural* a l'alumnat immigrant, i pràcticament totes les Comunitats compten amb *Aules d'acollida de competència lingüística* o *Aules de suport lingüístic* com a mesures específiques per a l'atenció lingüística i cultural a l'alumnat immigrant. D'altres tenen establerts *programes per a l'aprenentatge i desenvolupament de la llengua i cultura maternes*.

Cal destacar que a l'estat espanyol, a més, es porten a terme altres programes no governamentals per a donar resposta a la diversitat.

Tornant al context canadenc, en la majoria dels col·legis d'aquest país han introduït des de fa alguns anys una o més iniciatives com els programes d'estudis nadius, antiracisme, estudi de les cultures aborígens, i continguts en àrees com les llengües indígenes, l'espiritualitat indígena, el coneixement indígena de la naturalesa, etc. (Council of Ministers of Education, 2004).

Els grups comunitaris que obtenen el seu finançament principal del govern provincial, territorial o federal, s'encarreguen de les necessitats especials i fan servicis a les persones amb escassos recursos de zones rurals, als immigrants, i als qui tenen un baix nivell d'alfabetització o d'educació, entre altres.

Al llarg dels anys s'han anat implantant estratègies educatives per a la plena integració dels grups culturals no majoritaris com els immigrants, minories ètniques i població indígena com són la inclusió dels objectius de l'educació intercultural a les programacions escolars, l'elaboració de material pedagògic concretant l'aplicació de tals objectius, la revisió de material didàctic "ordinari" a fi d'eliminar la presència de visions ètniques estereotipades, l'oferta de programes de formació contínua i de cursos sobre educació intercultural per a professors i directores d'escola, la subvenció de serveis de mediació cultural en els centres i l'edició d'una guia per orientar als equips directius a propòsit de la presa de decisions en contextos multiculturals.

Com a exemple, la situació multilingüe i multicultural que caracteritza les aules de Toronto, zona de parla anglesa, ha comportat que el seu currículum es centre especialment en l'atenció a les peculiaritats del seu alumnat. *The Ontario Curriculum* és el document on apareixen els programes i procediments que cal seguir en l'etapa educativa per a aquelles comunitats escolars en les que l'anglès canadenc no és la llengua principal, per tal de fer front a les dificultats que puguin sorgir.

S'aconsella al professorat que, a més dels documents oficials de la província facin us d'aquest document ja que és una eina que serveix per a facilitar-los les pràctiques educatives per a ajudar a l'alumnat al·lòcton a la seua integració en el procés d'aprenentatge i aportant els recursos necessaris per a que puguin arribar als objectius marcats pel currículum de la província (Lasagabaster, 2006).

Alguns exemples de programes i serveis que es porten a terme en aquest país són:

- ***Programme d'enseignement des langues d'origine (PELO)***

Es tracta d'un programa establert per aconseguir una integració dels alumnes de comunitats culturals diferents a l'escola i en la societat a través de la millora de la seva llengua i la seva cultura d'origen. Les activitats s'imparteixen fora de l'horari de classes, per personal qualificat i els aprenentatges realitzats no formen part del currículum escolar.

Per a que es pugui dur a terme a l'escola és necessari tenir un programa d'estudis avalat pel Ministeri d'Educació; un mínim de quinze alumnes d'una mateixa llengua d'origen; obtenir en consentiment de l'escola i els pares dels alumnes i comptar amb l'acord de la comissió escolar per al finançament del programa (MC. Andrew i Rossell, 2000).

El programa concedeix un suport financer suplementari a les comissions escolars els alumnes de les quals són ètnicament molt diferenciats, amb la finalitat de respondre a les necessitats generades per aquesta diversitat; aquesta mesura està encaminada a recolzar i formar al cos

docent, produir material pedagògic adaptat, desenvolupar el coneixement de la clientela escolar i apropar a l'escola i a les famílies.

- **Programa d'Educació Multicultural**

Va ser creat per l'Associació de PEI per a Nouvinguts a Canadà (PEI ANC) per tal d'oferir tallers, presentacions i materials de formació per a les escoles i per a la comunitat en general. El programa se centra a les àrees d'educació sobre la diversitat, formació sobre la consciència cultural i la lluita contra el racisme col·laborant amb els estudiants, mestres, representants de govern i organitzacions de la comunitat.

Aquest programa té com a finalitat l'ajuda als docents, als departaments governamentals i a les organitzacions comunitàries a entendre els problemes relacionats amb diversitat cultural present en els centres escolars proporcionant-los orientacions, recursos i materials idonis per als tallers de capacitatció contra el racisme, consciència cultural, educació sobre diversitat, etc.

- **Alumne ambaixador**

Una altra característica que solen tindre algunes escoles és l'alumne ambaixador, el paper del qual és ajudar al nouvingut amb la seua integració al centre. No és necessari que l'alumne que assumeix aquest rol comparteixi la seua llengua, però la feina resulta més fàcil. La seua feina tracta d'ensenyar el centre, el funcionament, els horaris de les activitats, etc.

Aquesta tasca pot anar alternant-se entre els companys per poder establir vincles amb més membres de la comunitat.

- **Servei de suport**

En els centres escolars d'aquest país també es conta amb un servei de recolzament o reforç lingüístic per als nouvinguts en un centre extern que recull els servicis per a les escoles que s'encentren en la zona. En el cas de que el centre tingui molt d'alumnat nouvingut pot ser disposi del seu propi centre de recolzament.

En aquest centre el que es pretén és dissenyar un programa específic per a cada alumne per a que progressivament vaja incorporant-se en el mínim temps possible en la seua respectiva escola poden assistir en aquelles matèries on les limitacions del llenguatge no suposin cap tipus d'impediment per seguir les sessions.

- **Escoles d'acollida**

Es tracta de centres escolars que ajuden a l'ensenyament dels idiomes oficials del país als fills i filles de les famílies immigrants que no posseeixen les habilitats lingüístiques necessàries per fer front a les necessitats acadèmiques i, per tant, precisen aconseguir competències que els possibiliti ser avaluats seguint els mateixos criteris que s'implementen en la resta d'escoles.

Juguen un rol fonamental en la incorporació social del nen immigrant al nou país, ja que aquest centre facilita l'accés de l'alumne/a a la societat d'acolliment, atorgant el coneixement bàsic de la llengua oficial i facilitant la seua posterior integració dintre del sistema escolar regular. Els continguts donats són paral·lels als dels centres ordinaris però adaptats al nivell del nouvingut.

Cal destacar que la incorporació de l'alumnat en aquestes escoles s'efectua a qualsevol moment de l'any.

4.3 Paper del docent

Una vegada assenyalats alguns programes que s'utilitzen en cada país per donar resposta a la diversitat que els compon, és convenient continuar amb el paper que porta a terme el docent en aquest context a l'aula.

Tant en el cas d'Espanya, estipulat en l'article 91 de la LOMQE, com en el de Canadà, determinat pel Consell de Ministres d'Educació, el docent atén a tot el seu alumnat tenint sempre en compte la diversitat en totes les seues vessants, actuant com a model creant un clima d'estabilitat i confiança a l'aula. A l'hora d'impartir les classes ha de tindre en compte educar als seus alumnes fora dels estereotips marcats per la societat i fomentar en tot moment el respecte per les diferències individuals de cadascun. A més és l'encarregat de seguir un procediment per a la millora d'aprenentatge de l'alumnat en qüestió, a més de treballar amb ell habilitats de socialització i pertinença al grup sempre amb coordinació i contacte continu amb la família de l'alumnat.

En **Espanya** a part del tutor, en l'article 112 de la llei s'assenyala que cada centre compta amb un orientador que si el tutor ho requereix avalua les dificultats o necessitats educatives que pugui presentar el xiquet o xiqueta en qüestió. Si estes necessitats ho requereixen és derivat a l'especialista de pedagogia terapèutica o al logopeda per a rebre un tracte més personalitzat fora de l'aula ordinària.

Si el centre educatiu compta amb el Contracte Programa i específicament en el programa de Compensatòria, l'Administració atribueix un mestre més al centre, que forma part del claustre tenint com a única eina atendre a l'alumnat pertinent a un altre grup social, cultural o ètnic.

Altres recursos humans que ens ajuden a treballar la integració dels nouvinguts en les nostres aules, en el cas de que el percentatge d'alumnat sigui alt, és el professorat que dona suport a les aules d'acollida, mediador intercultural o intèrpret que serveix d'enllaç entre l'alumnat immigrant, les seves famílies i els centres escolars.

Una vegada finalitzat el Grau en educació Primària, no és obligat cursar estudis post-grau relacionats amb el tractament de la diversitat cultural que hi ha present en les nostres aules. Però, per a aquells professionals que sí que estan interessats en aquest camp de l'educació i que vulguin aprofundir-ne en ell per al desenvolupament d'una millor pràctica docent, s'ofereix una

varietat de programes i actuacions de formació permanent per mig d'institucions com és el CEFIRE (Centres de Formació, Innovació i Recursos Educatius) de la Comunitat Valenciana. Aquest òrgan té la finalitat de proporcionar al professorat que ho demani cursos i programes que donen resposta a les necessitats de formació docent. A més dóna oportunitat de crear grups de treball per especialitzar-se juntament amb altres companys en alguna matèria d'estudi.

Referent a la temàtica d'aquest treball, entre altres, podem anomenar com a exemple de curs regit pel Ministeri d'Educació i cultura el: *Curso Homologado Online Atención a la Diversidad en Centros Educativos*. Aquest curs, entre altres, va dirigit a tots els professionals de l'educació i té com a objectiu principal planificar i desenvolupar activitats de formació docent amb la finalitat de conduir l'educació cap als valors associats a la interculturalitat. Mitjançant aquests el que es vol aconseguir és promoure als professionals dels centres educatius estratègies metodològiques i didàctiques que els ajuden a crear un clima d'aula favorable per al desenvolupament d'un procés d'ensenyament-aprenentatge que faciliti la inclusió de tot l'alumnat atenent a les diferents característiques de la diversitat de l'alumnat.

A **Canadà**, el responsable de la formació docent està en mans de cadascuna de les províncies i territoris. Les facultats d'educació ofereixen programes de formació docent que varien quant a estructura, durada, contingut, currículum i pedagogia. D'acord amb el compromís de Canadà amb el bilingüisme, i com a reflex de la pluralitat lingüística històrica, els programes d'educació per als professors s'ofereixen tant en francès com en anglès en dos de les províncies, Quebec i Ontàrio.

Els sistemes d'educació primària es serveixen de casi 310.000 educadors que generalment contenen amb quatre o cinc anys d'estudis postsecundaris. Totes les comunitats escolars deuen vetllar per aconseguir que aquestes siguin integradores, cooperatives i interactives; inversores per a la salut social i econòmica i el benestar de tota la comunitat; diverses en totes les estructures, processos i funcions de la vida diària de la comunitat; equitatives, per a que tots tinguin l'oportunitat de desenvolupar les seues capacitats i participar activament en la vida de la comunitat; accessible, sensible i segura; i participatives, per a que tots los membres puguin participar en la planificació i presa de decisions (Thomas & Hirschhorn, 2015).

Són amb aquestes sis característiques les que es formen les bases per a que els programes d'educació dels docents dissenyen programes i objectius inclusius.

Cal destacar que en l'última dècada han anat sorgint modificacions en la formació dels docents del país. Com a exemple, Quebec ha transformat el seu sistema de formació de docents en les escoles de primària enfocada cap a dos orientacions de formació: formar un professional, desenvolupant activitats de formació de programes vinculats a les condicions reals de la pràctica educativa, i formar un pedagog culte afavorint un apropament cultural a la docència amb la finalitat "d'aconseguir que als que ens dirigim, l'alumnat, pensen en la cultura com un aliment" (Gauthier, 2006. p. 176). Aquesta política sobre l'elaboració de programes de formació de docents es recolza

sota dotze competències professionals que es deuen desenvolupar, entre les que es destaquen formar a un professional que prengui en consideració durant el procés d'ensenyança-aprenentatge les necessitats i interessos dels alumnes, així com els factors lligats al seu context socioeconòmic i cultural i col·labori amb la resta de la comunitat educativa.

La realitat multicultural que els defineix comporta al docent posar-se al front d'una diversitat molt llunyana de l'homogeneïtat d'altres països. Com diu Fernández, citat en Pozzo (2012), al ressaltar que el govern canadenc assumeix la diversitat cultural com base d'una política activa multicultural, a l'encarnar un Estat que defèn els drets de les minories, i treballa per la formació dels ciutadans per reconèixer els efectes positius de la diversitat ètnica.

Allí disposen del CAPFE (La Comissió d'Acreditació dels programes de formació del professorat), un comitè autònom i independent baix el Ministeri d'Educació.

També compten amb el Comitè d'Educació Inclusiva format per educadors retirats, representats de l'administració, un representat de la universitat expert en la inclusió educativa i altres persones que tenen interès en promoure una educació amb èxit per a tots els estudiants.

4.4 Família-escola

Un pilar fonamental en la comunitat educativa de qualsevol centre educatiu **d'Espanya** són les famílies. Com marca en la LOMQE en un dels seus articles, cada família té el dret d'escolaritzar i elegir el centre educatiu per al seu fill/a. Una vegada la família es posa en contacte amb la direcció del centre és paper d'aquesta aportar tota informació necessària sobre el sistema educatiu per a la matriculació del seu fill, així com l'organització i funcionament del centre escolar.

Com s'ha dit anteriorment, si la família presenta problemes de comunicació per tindre una altra llengua materna, el centre compta amb la presència d'un servei d'intèrprets o de mediadors culturals per facilitar l'atenció a les famílies de l'alumnat d'altres cultures. En el cas de que no es disposi d'aquest professional, es compta amb l'ajuda de famílies d'altres alumnes amb la mateixa nacionalitat que ja dominen l'idioma per fer de traductor. Recursos que també són utilitzats en l'estat canadenc amb l'objectiu d'involucrar a les famílies en les activitats de l'escola i reconèixer la importància de les diferents llengües que conviuen a l'escola.

El centre en tot moment facilita la integració d'aquestes famílies fent-los participants activament en les activitats de centre programades al llarg del curs per a que es fomenti un clima de pertinença a la comunitat educativa que han escollit.

La primera presa de contacte amb aquestes té lloc per mitjà de l'aplicació del Pla de Benvinguda. Aquest consisteix en realitzar unes jornades de portes obertes perquè les famílies tinguin una primera entrevista a fi de conèixer-los i implicar-los en la labor educativa, donant a conèixer les característiques organitzatives i funcionals del centre, els projectes que s'estan duent a terme i els serveis que s'ofereixen. Una vegada passat el període de matriculació, les famílies són

convocades a una reunió general i seguidament visiten les aules i els espais comuns acompanyats per les tutores respectives.

Relació que estableix amb les escoles de **Toronto**, ja que en aquestes tenen l'obligació d'establir una clara política de benvinguda per l'alumnat i les seues famílies, independentment del nombre d'alumnes que rebin, de manera que tant ells com el pare o mare puguin tenir una visió positiva del context educatiu on estarà inserit el seu fill/a. Per a la primera entrevista existeix un grup de persones responsables per a ocupar-se d'aquesta tasca, i en el cas de que no es pugui mantenir una conversació a causa de la diferència d'idioma, com s'ha dit anteriorment, es compta amb un intèrpret. La família rep tot tipus d'informació, com el funcionament del centre, les seues característiques i l'estructura que el defineix.

Cada centre educatiu, a més, compta amb un Consell Escolar on es dona l'oportunitat als pares i mares a participar en el funcionament dels centres a través de les seues associacions i és feina de l'Administració proporcionar-los la informació i la formació necessària. Aquestes associacions són les anomenades AMPA (Associacions de Mares i Pares de l'Alumnat) que estan a la disposició d'ajudar a aquelles famílies que ho necessiten. Cal destacar que aquest òrgan administratiu també està present en les escoles canadenques anomenat *School Council* seguint els mateixos objectius del Consell Escolar espanyol.

A l'estat **canadenc**, la família també és un element fonamental per a la bona pràctica educativa i per al desenvolupament de la inclusió en les seues escoles. Per a que la integració del alumant sigui exitosa no sols s'ha de contar amb la seua col·laboració en el seu procés d'aprenentatge, sinó també amb la seua participació en les activitats del centre. Un exemple que es porta a terme és deixar a disposició dels progenitors els centres per a que aquests organitzen esdeveniments amb la finalitat de crear una sensació de pertinença i una millor actitud cap a l'escola (Lasagabaster,2006).

També compten amb associacions de pares i professors (PTA) que tenen com a objectiu enriquir la comunitat escolar mitjançant la participació del pares i mares amb el cos docent i el personal per tal de donar suport amb els programes educatius i les activitats extraescolars de l'escola, coordinar els programes i projectes que recolzin el pla d'estudis, recolzar els objectius educatius de l'escola i ajudar en la consecució d'aquests objectius.

El Consell de Ministres d'Educació en Canadà assenyala que la participació dels pares de l'alumnat és molt intensa. Fins al punt de, a voltes, assistir a les classes per tal d'observar i participar activament en les sessions.

5. CONCLUSIONS

Després d'haver recopilat la informació dels dos països i analitzar detingudament els sectors responsables del tractament de la diversitat cultural en l'àmbit educatiu cal extraure un seguit de

conclusions per analitzar els aspectes que diferencien i relacionen el nostre sistema educatiu amb el de Canadà.

Hui en dia, tot i que cada país democràtic contempla l'atenció a la diversitat dintre dels seus fonaments bàsics, atenent a les seues necessitats i creant programes per donar una resposta sota el principi d'equitat, el mode d'atendre-la és diferent entre ells.

A pesar de que Canadà és considerat com a país intercultural després d'haver llegit detingudament un seguit de documents i investigacions he pogut observar que generalment es tracta d'un país on en la majoria de les escoles dels territoris anglòfons es promou un model integracionista. Es caracteritza per la recerca del enteniment cultural dintre dels centres escolars, promovent actituds positives cap a la cultura de tots els grups i la comunicació entre elles per aconseguir el desenvolupament d'una societat multicultural. Però també pensi que aplica principis del model pluralista ja que també promou la diversitat cultural i ètnica com a motor del canvi social, a més incorpora materials i coneixements sobre un grup cultural específic per a desenvolupar actituds d'empatia i acceptació cap a este. És Quebec la ciutat que es diferencia per excel·lència ja que, tot i que el francès també es considera llengua oficial junt amb l'anglesa, no deixa de ser minoritària (22,6%), i així apliquen les estratègies del tractament de la diversitat des d'una perspectiva més comprometedora, "hi ha una alta sensibilitat en Quebec sobre la diversitat multicultural degut al seu vulnerable status com a societat menuda dintre de Nortamèrica" (Weinstock, citat en Amado, 2012, p.64). Front aquest fet un professional de l'ensenyança afegeix: "estem limitats per la Constitució en Canadà que diu que són un país multicultural i en Quebec preferim el terme interculturalisme, que no és el mateix que multiculturalisme, ja que (interculturalisme) té en compte la necessitat d'integrar" (Brouillet citat en Amado, 2012, p.65). Barbot també citat en Amado, 2012, p.64 agrega: "Nosaltres diem que en Quebec hi ha pluralisme en una comunitat multicultural per essència, però volem que la gent s'integri en una forma intercultural."

En canvi en el cas d'Espanya les mesures aplicades per atendre a la diversitat de l'alumnat giren al voltant del model assimilacionista ja que l'objectiu fonamental que persegueix és facilitar al grup d'alumnes amb desigualtats integrar-se a l'escola i a la societat d'acollida mitjançant programes de compensació com és el cas del programa de compensatòria explicat anteriorment. Aquest "no considera que les minories objecte de compensació tinguin elements i trets que beneficiarien i enriquirien també a la majoria" (Sales i García, 1997, p.55) sinó el que pretén és aconseguir que tots arriben als mateixos objectius marcats pel currículum establert . Tot i que, baix el meu punt de vista, també s'observen trets del model integracionista perquè també persegueix la recerca del enteniment cultural dintre de l'escola mitjançant un clima escolar de tolerància. També pensi que aquest model es porta terme quan sorgeix algun conflicte entre els membres de la comunitat escolar i quan aquest es resol es torna a adoptar el enfocament de compensatòria (Sales i García, 1997).

Com es pot observar Canadà s'apropa més al que es pretén aconseguir amb el model intercultural encara que molts aspectes que defèn corresponguin al model integracionista. Espanya, pel contrari es queda molt endarrerida quant al concepte d'interculturalitat ja que en els seus plantejaments, tot i que es mostra interès en totes les cultures, adopta un model que no dona resposta als principis que defèn la interculturalitat, objectiu principal que es vol aconseguir per a que eixa equitat arribi a ser real.

En el cas espanyol, s'aprecia que la manca de recursos econòmics influeix de manera notable a que aquesta atenció estigui més atesa. En el cas de Canadà, per més petita que sigui la diversitat cultural els mitjos per a treballar-la es fan arribar de manera immediata als centres escolars. En canvi, en Espanya es necessita un percentatge establert per a aplicar el que marca la llei. "Fa falta una voluntat, una actitud i unes actuacions polítiques decidides a dedicar els recursos materials i humans que facin falta per lluitar amb eficàcia contra les causes i conseqüències de la exclusió social" (Carbonell i París, 2002, p.63). La manca de suport per part de l'Administració provoca, a més, que el professor es mantingui en la seua rutina escolar i no opti a potenciar un canvi en el seu model d'ensenyament (Sales i García, 1997).

Per una altra banda, cal assenyalar que el contacte família-escola és semblant per als dos països ja que els dos consideren la importància que té la integració de la família dintre del marc escolar. Relació bidireccional fonamental per a que l'educació sigui de qualitat i l'alumnat tingui un bon procés d'ensenyament-aprenentatge, creant un sentiment de pertinença per a totes les famílies en els centres on són educats els seus fills.

Baix el meu punt de vista, cal començar per emprendre iniciatives d'altres països on les seues actuacions donen bons resultats. És hora de prestar atenció a la situació actual que ens rodeja revisant, avaluant i actualitzant aquells programes que no donen bons resultats per tal de fer més eficaç el procés d'integració de l'alumnat, a més de fomentar la formació en aquest camp de tot personal docent.

"Ni una llei ni un curs de formació ni una tècnica educativa determinada ni un programa específic canvien l'educació en el seu conjunt, però cada un d'ells planificats i reflexionats des de un marc d'interrelació que lis doni sentit, poden contribuir a la generalització progressiva de noves perceptives educatives més juntes i democràtiques" (Sales i García, 1997, p. 48).

Cal, doncs, començar a treballar, des de la formació del docent, aquests principis que defineixen la interculturalitat com a un tot, no com a elements aïllats, ja que tots són igual d'importants per a impartir una educació de qualitat. A més d'ensenyar i aportar durant el procés de formació els recursos metodològics necessaris per saber portar-los a terme en la pràctica educativa real.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AMADO, H. (2012). Aspectos de la Diversidad Etno Cultural en Canadá y Quebec. *Revista de Ciencias Políticas* de la Universidad Rafael Urdaneta. Nº2 pp. 57-70. Recuperado de: <http://200.35.84.134/ojs-2.4.2/index.php/np/article/view/195/179>
- ARNAIZ, P. Y MARTINEZ, R. (2000). La integración de las minorías étnicas: Hacia una educación intercultural. Universidad de Murcia.
- CARBONELL, F. I Paris. (2002). Educación intercultural: Principales retos y requisitos indispensables. *Kikirikí : cooperación educativa Sevilla*. Nº 65; p. 63-68. Recuperado de: http://www.quadernsdigitals.net/datos/hemeroteca/r_7/nr_699/a_9368/9368.pdf
- Council of Ministers of Education. (2004). Organización de los estados americanos. Consejo Interamericano para el Desarrollo Integral (CIDI). Washington, D. C. Recuperado de: http://www.oas.org/udse/cie/espanol/web_cic/CIE-II-INF3-ESP.doc
- GARCÍA, F.J.; RUBIO, M. Y BOUCHRA, O. (2008). Población inmigrante y escuela en España: un balance de investigación. Universidad de Granada. *Revista de Educación*. Vol. 345, pp. 23-60.
- GAUTHIER, C. (2006). La política sobre formación inicial de docentes en Québec. *Revista de educación*. Vol. 340, pp. 165-185. Recuperado de: http://www.revistaeducacion.mec.es/re340/re340_07.pdf
- GÓMEZ, E. (2007). *Introducción a la antropología social y cultural*. Universidad de Cantabria.
- LASAGABASTER, D. (2006). La acogida del alumnado inmigrante en Canadá: el caso de la Ciudad de Toronto. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*. Vol. 20(Nº2), pp.165-175. Recuperado de: <http://www.redalyc.org/pdf/274/27411341011.pdf>
- Llei Orgànica per a la Millora de Qualitat Educativa, 8/2013, de 9 de desembre. (BOE Nº 295-10/12/2013).
- MIJARES, L. (2009). Políticas europeas de integración del alumnado/inmigrante: *una mirada comparativa*. Universidad Complutense de Madrid. Colección materiales de Aula Intercultural. Nº1. Recuperado de: http://www.educatolerancia.com/pdf/Politicasy20europeas%20de%20integracion%20del%20alumnado%20inmigrante_Una%20mirada%20comparativa%20.pdf
- MORENO, M.J. (2010). La interculturalidad en Educación Primaria. Cultural in Primary Education. Hekademos, *Revista educativa digital*. Vol. 7, pp.115-131. Recuperado de: http://www.hekademos.com/hekademos/media/articulos/07/07_La_interculturalidad_en_Educacion_Primaria.pdf

- ROSSELL, J. Y MC ANDREW, M. (2000). Inmigración y educación intercultural en Québec: Programas y debates. *Revista Española de Educación Comparada*. Vol. 6, pp. 259-283. Recuperado de: <http://www.sc.ehu.es/sfwseec/reec/reec06/reec0611.pdf>
- SALES, A. Y GARCÍA, R. (1997). *Programas de Educación Intercultural*. Bilbao, Desclée de Brouwer, S.A.
- SARTO, M.P Y VENEGAS, M^a.E. (2009). *Aspectos clave de la Educación Inclusiva*. Salamanca.
- THOMAS, L. & HIRSCHKORN, M. (2015). *Change and progress in Canadian teacher education: Research on recent innovations in teacher preparation in Canada*. Recuperado de: http://www.cssescee.ca/docs/CATE_Change_and_progress_in_Canadian_teacher_education_Final.pdf
- POZZO, M. (2012). Pluralismo cultural y educación: el caso canadiense. *Revista de educación*. Vol.28. Recuperado de: <http://dx.doi.org/10.1590/S0102-46982012000200012>
- VARGAS, K. (2008). Diversidad cultural: revisión de conceptos y estrategias.